

Yttrande över betänkandet ”Förbättrade åtgärder när barn misstänks för brott” Ju2022/00245 (SOU 2022:1)

Ärendet i korthet

Regeringen beslutade den 19 december 2019 att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att se över regelverket för utredningar mot barn som misstänks för brott (dir. 2019:103). Utredaren skulle bl.a. analysera om de särskilda bestämmelser som rör utredningar om brott som barn under 15 år misstänks ha begått är ändamålsenliga och se över systemet med bevistalan. I uppdraget ingick också att analysera om bestämmelserna om förhör med barn under 18 år som misstänks för brott är ändamålsenliga, liksom att utvärdera bestämmelserna om drogtest av barn under 15 år och att ta ställning till om det bör införas en möjlighet för åklagare att genom strafföreläggande besluta om ungdomstjänst. Till särskild utredare förordnades samma dag numera f.d. lagmannen Eva Wendel Rosberg. Genom tilläggsdirektiv den 10 juni 2021 (dir. 2021:41) utvidgades utredningens uppdrag till att även omfatta en analys av behovet av utökade möjligheter att företa beslag, husrannsakan och kroppsvisitation mot barn under 15 år. I det utvidgade uppdraget ingick dessutom att lämna förslag på de författningsändringar eller andra åtgärder som bedöms nödvändiga för att beslag, husrannsakan och kroppsvisitation ska kunna företas mot barn under 15 år i tillräcklig omfattning.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2023.

Sammanfattning

Staffanstorps kommun tillstyrker huvuddelen av förslagen i betänkandet. Staffanstorps kommun vill dock med anledning av utredningens slutsatser och förslag framföra synpunkter och kommentarer på innehållet i betänkandet.

De är starkt sammanfattat följande:

1. Mot bakgrund av den ökande brottsligheten bland unga välkomnar Staffanstorps kommun betänkandet avseende förbättrade åtgärder när barn misstänks för brott.
2. Staffanstorps kommun hade gärna sett att förslagen skärpts ytterligare utöver det som föreslås i betänkandet, vilket utvecklas särskilt i föreliggande yttrande.
3. Staffanstorps kommun ifrågasätter skarpt den syn som framförs i betänkandet att befintlig lagstiftning inte används fullt ut på grund av ett förment lågt kunskapsläge hos socialnämnderna. Tvärtom konstaterar vi att kunskapsnivån är hög i Staffanstorps kommun. Det som är och har varit bristfälligt är a) oklarheterna i rättspraxis samt b) de från lagstiftarens sida bristfälligt klarlagda verkningssgraden av div. insatser som i sin tur c) skapat osäkerhet kring nyttan av att lägga ansemliga resurser på utredningsinsatser etc.
4. Det är beklagligt att dessa ändringar föreslås/införs först nu. Det får anses obestridligt att det ur såväl samhällets perspektiv som för de berörda barnens/ungdomarnas framtid är av stor vikt att motverka brottsligheten bland unga. De senaste åren har allt fler unga misstänkts för brott i Sverige. Antalet anmälda våldsbrott där minst en person under 15 år registrerats som misstänkt har ökat med inte mindre än 35 procent mellan 2016 och 2019. Parallellt därmed har antalet personer under 15 år som registrerats som misstänkta för våldsbrott ökat med 40 procent under samma tidsperiod.
Enligt statistik från Brottsförebyggande rådet anmäldes år 2019 ca 37 400 brott där den misstänkte var i åldern 15–20 år. Av de personer som misstänktes för brott 2019 var 45 procent 29 år eller yngre vid tidpunkten för brottet. Unge personer (15–20 år) utgjorde 20 procent av de misstänkta personerna. De vanligaste brottskategorierna är narkotikabrott, brott mot person och stöldbrott som sammantaget utgör 85 procent av brotten begångna av unga. Det är dock ett fåtal unga som står för det mesta av brottsligheten bland ungdomar.
5. Staffanstorps kommun anser att betänkandet har anlagt en egendomlig infallsvinkel vid bedömningen av barnperspektivet - dvs hur åtgärderna svarar mot barns behov och intressen. En för stor tyngdpunkt har lagts på exempelvis barnkonventionens skrivningar om barns rättigheter vad det avser den personliga integriteten på bekostnad av andra, mer relevanta perspektiv. Staffanstorps kommun tolkar barnperspektivet och barnkonventionens artikel 3 och artikel 6 så, att det viktigaste och för barns bästa är att inte dras in i kriminalitet och utnyttjande genom kriminella, något som i förlängningen kan förstöra hela deras liv. Detta grundläggande perspektiv anser Staffanstorps kommun väga tyngre än frågor som rör barnets rätt till integritet i de enskilda fallen. Därtill bör beaktas att det är ett fåtal unga som står för det mesta av brottsligheten bland ungdomar.

Staffanstorps kommuns synpunkter på betänkandet

Staffanstorps kommuns detaljerade ställningstaganden presenteras nedan i enlighet med betänkandets struktur.

Kapitel 4 Utredningar enligt 31§ lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare

Kap 4.7 En utökad möjlighet att inleda en utredning om brott när barn under 15 år misstänks för brott - övervägande och förslag

4.7.3 Bestämmelsen om socialnämndens möjlighet att initiera en § 31-utredning har inte fått avsedd tillämpning

Vår bedömning: Bestämmelsen i 31 § andra stycket lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare synes inte tillämpas på avsett sätt. Anledningen härtill torde inte vara bestämmelsens utformning utan att det inom socialtjänsten finns bristande kunskap om bestämmelsens innebörd.

Staffanstorps kommun instämmer inte i betänkandets bedömning. Betänkandet anger att kunskapen om bestämmelsens innebörd är låg hos kommunerna. Detta är inte Staffanstorps kommuns uppfattning. Kunskapen i Staffanstorps kommun är hög, det finns dock en brist på praxis samt att det är otydligt om verkningsgraden av utredningen är rimlig i förhållande till det behov av resurser den kräver.

4.7.4 En § 31-utredning inleds ytterst sällan med motiveringen att det är av särskild betydelse med hänsyn till ett allmänt eller enskilt intresse

- Vår bedömning: Möjligheten att inleda en utredning enligt 31 § tredje stycket 3 lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare utnyttjas i ytterst begränsad omfattning. Bestämmelsen har fått en tillämpning som är mer restriktiv än vad som varit avsikten vid dess tillkomst.

Staffanstorps kommun instämmer till stor del i bedömningen, med förtydligande att socialnämnden i Staffanstorps kommun tolkat bestämmelsen restriktivt med anledning av det otydliga rättsläget.

4.7.6 Med nuvarande utformning av 31 § LUL finns det en risk att viss allvarlig brottslighet inte utreds. En utgångspunkt för vårt uppdrag är att allvarliga brott som barn under 15 år misstänks för alltid bör utredas av polis. Någon legal definition av vad som utgör ett allvarligt brott finns inte, men ofta anses med detta uttryck, brott för vilka minimistrafvet är fängelse i ett år eller mer. Endast en snäv krets av brott kvalificerar sig, utifrån ett sådant kriterium, som ett allvarligt brott. Det kan dock hävdas att även annan brottslighet, med en straffskala som visserligen inleds på en lägre nivå, men som inkluderar också längre fängelsestraff, är att anse som allvarliga brott. Det finns mot den bakgrunden anledning att överväga hur aktuellt regelverk på lämpligast sätt bör utvidgas, för att bättre säkerställa att utredningar kommer till stånd

i ökad omfattning och att brott som, trots att det inte är fråga om presumtionsfall enligt nuvarande lagstiftning, i tillräckligt hög grad utreds.

Staffanstorps kommun anser att det inte bara bör övervägas hur aktuellt regelverk på lämpligast sätt bör utvidgas, utan i stället skall övervägande göras för att säkerställa att utredningar kommer till stånd i ökad omfattning. Vidare se 4.7.7

*4.7.7 Åtgärder för att säkerställa att brott som barn under 15 år misstänks för utreds i större utsträckning.
-Vår bedömning: Någon förändring av presumtionsregeln i 31 § första stycket lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare bör inte göras.*

-Vårt förslag: I syfte att öka kunskapen om och kompetensen kring socialnämndens möjlighet att påkalla en utredning enligt 31 § andra stycket lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare när ett barn under 15 år misstänks för brott ska kunskaphöjande åtgärder vidtas. Det tidigare gällande kravet att en utredning enligt 31 § tredje stycket 3 lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare får inledas om det av andra skäl är av särskild betydelse med hänsyn till ett allmänt eller enskilt intresse ska ändras. I stället ska gälla att en sådan utredning får inledas om det är påkallat med hänsyn till allmänna eller enskilda intressen. Bestämmelsen ges således en mindre restriktiv utformning

Staffanstorps kommun instämmer inte i detta förslag avseende 31 § LUL andra stycket. Se 4.7.3 samt 4.7.6

Staffanstorps kommun instämmer till viss del med förslaget om 31 § LUL tredje stycket, vilket är ett förtydligande av rättsläget. Staffanstorps kommun anser dock att en ytterligare skärpning är lämplig till – skall inledas i stället för - får inledas.

Kapitel 5 Bevistalan – en prövning av skuldfrågan när barn under 15 år misstänk för brott

Kap 5.4 Skuldfrågan för barn som misstänks för brott bör prövas i domstol i fler fall – våra övervägande

5.4.1 Bestämmelserna om bevistalan bör ändras

-Vår bedömning: Övervägande skäl talar för att nuvarande bestämmelser om bevistalan bör ändras på så sätt att skuldfrågan för ett barn under 15 år som misstänks för brott ska prövas i domstol i fler fall än vad som sker i dag.

Staffanstorps kommun instämmer i bedömningen med tillägg om en skärpning till att i stället för bör ändras till - skall ändras. Staffanstorps kommun anser det angeläget att allvarlig brottslighet som barn under 15 år misstänks för skall komma under domstolsprövning för rättssäkerhetsintresse och klagörande av skuldfrågan, inte minst är detta viktigt för brottsoffret.

5.4.2 Närmare om de utvidgade bevistalansbestämmelserna

-Vårt förslag: När en utredning enligt 31 § lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare har slutförts beträffande ett brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i fem år ska åklagare begära prövning i domstol av frågan om den som misstänks för att före 15 års ålder ha begått brottet är skyldig. Bevistalan ska också väckas vid misstanke om ett straffbelagt försök, en straffbelagd förberedelse eller en straffbelagd stämpling till ett sådant brott. En presumtionsregel med denna innebörd ska införas i 38 § lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare. En bevistalan får väckas även vid misstanke om annat brott, om det finns synnerliga skäl för detta. Bevistalan ska dock inte väckas om särskilda skäl talar emot det.

Staffanstorps kommun instämmer i förslaget med tillägg om en skärpning vad det avser - vid misstanke om annat brott om det finns synnerliga skäl för detta, i stället för får - ändras till skall. Se 5.4.1.

Kap 5.6.6 En dom beträffande bevistalan ska kunna undanröjas om det sedan domen fått laga kraft visar sig att gärningspersonen var straffmyndig – våra överväganden och förslag

-Vårt förslag: Sedan en dom avseende bevistalan har fått laga kraft får åklagaren hos rätten ansöka om att domen ska undanröjas om gärningspersonen var över 15 år vid gärningen. För att en ansökan om undanröjande ska beviljas krävs att åklagaren gör sannolikt att han eller hon inte i den tidigare rättegången hade kunnat åberopa en omständighet eller ett bevis till stöd för gärningspersonens ålder, eller att åklagaren annars haft en giltig ursäkt för att inte göra det. Ansökan om undanröjande ska prövas av hovrätt om tingsrätt meddelat domen som ska undanröjas och annars av Högsta domstolen. En ansökan ska ges in inom ett år från det att åklagaren fick kännedom om den nya omständigheten eller det nya beviset.

Staffanstorps kommun instämmer i förslaget, men anser att det skall i sista stycket om när ansökan skall inges utökas till 2 år. Detta då det i vissa fall tar lång tid innan ålder kan fastställas.

Kapitel 6 Effektiva och rättssäkra utredningar när barn misstänks för brott

Kap 6.3 Socialtjänstens närvaro vid förhör av barn som misstänks för brott

6.3.6 Bestämmelserna om socialtjänstens närvaro vid förhör med barn som misstänks för brott bör skärpas – Våra överväganden och förslag. Vårt förslag: Kravet på att en företrädare för socialtjänsten ska närvara vid förhör med ett barn som har fyllt 15 år men inte 18 år skärps. Vid förhör med den som inte har fyllt 18 år och som är misstänkt för ett brott på vilket fängelse kan följa ska en företrädare för socialtjänsten närvara om det inte finns särskilda skäl som talar häremot. En förutsättning är, liksom är fallet i dag, att det kan ske utan men för utredningen. Även vid förhör med barn under 15 år som misstänks för brott skärps kravet på socialtjänstens närvaro. Kravet innebär att en företrädare för socialtjänsten ska närvara vid ett sådant förhör. Är det fråga om en utredning enligt 31 § första eller andra stycket lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare krävs synnerliga skäl för att en företrädare för socialtjänsten inte ska närvara och om

det gäller en utredning enligt tredje stycket i nyssnämnda paragraf krävs särskilda skäl för att en sådan företrädare inte ska närvara.

Staffanstorps kommun vill påtala att denna lagändring med krav på att företrädare från socialtjänsten skall närvara kommer kräva mer resurser i form av personal och en kostnad för detta. Staffanstorps kommun anser att en kompensation för detta skall medfölja förslaget.

6.7.5 Samverkan mellan myndigheter fungerar i allt väsentligt tillfredsställande –

Vår bedömning: Samverkan mellan berörda myndigheter när det gäller barn som misstänks för brott framstår i allt väsentligt som välfungerande. Det kan finnas anledning att, i annat sammanhang, överväga om det behövs ytterligare sekretessbrytande bestämmelser som gör det möjligt för samverkande myndigheter att sinsemellan dela information om barn som misstänks för brott och därigenom förbättra förutsättningarna för samverkan.

Staffanstorps kommun instämmer inte i bedömningen. Samverkan är fungerande men de sekretessbrytande bestämmelser som idag finns är inte tillräckliga för att samverkan skall bli välfungerande. Ytterligare sekretessbrytande bestämmelser behövs för att förbättring av sammanhållande insatser från skola, socialtjänst och polis skall kunna ske.

Kapitel 7 Drogtest av barn under 15 år

7.6. Drogtester bör genomföras i fler fall – våra överväganden och förslag

7.6.2 samt 7.6.3 Ett drogtest bör få genomföras om det kan antas ha betydelse för att avgöra behovet av socialtjänstens insatser samt En följdändring bör göras i 36 e § LUL

-Vårt förslag: Om ett barn är skäligen misstänkt för att före 15 års ålder olovligen ha brukat narkotika, ska ett drogtest få genomföras om det kan antas ha betydelse för att avgöra behovet av socialtjänstens insatser för barnet.

-Vår bedömning: Någon förändring i fråga om vem som ska fatta beslut om drogtest av barn under 15 år bör inte göras. Beslut ska således även framöver fattas av åklagare. Kunskapen om möjligheten att genomföra drogtest av barn under 15 år som misstänks ha brukat narkotika förefaller åtminstone delvis vara bristfällig inom socialtjänsten och hos Polismyndigheten. Kunskapsbärande insatser bör därför övervägas.

-Vårt förslag: Hänvisningen i 36 e § första stycket lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare till 28 kap. 12 § andra stycket rättegångsbalken ska ändras till att i stället avse tredje stycket i nyssnämnda lagrum. Den hänvisning som i 36 e § andra stycket lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare görs till 28 kap. 12 § andra stycket andra meningen rättegångsbalken ska ändras till en hänvisning till tredje stycket andra meningen i samma lagrum.

Staffanstorps kommun instämmer inte helt i betänkandets bedömning och förslag. Missbruk är nära kopplat till kriminell livsstil och det är viktigt att bryta cirkeln redan i riskzon. Drogtester är ett medel att använda för att rätt insatser skall kunna sättas in samt i kontakt med vårdnadshavare. Dock måste beslutet om att få göra drogtest kunna ske skyndsamt och på ett effektivt sätt och det är tveksamt om detta kan ske om det går via åklagare. Staffanstorps kommun anser med bakgrund av detta att beslutet skall kunna fattas av polisen.

Det hänvisas i underlag till barnkonventionen och barns rättigheter när det gäller att tvingas till drogtest. Staffanstorps kommun anser i stället att barnkonventionen kan tolkas så att det är till barnets bästa enligt artikel 3 att risker för missbruk och kriminalitet upptäcks tidigt.

Kapitel 8 Ungdomstjänst genom strafföreläggande

8.5.1 samt 8.5.2 Ungdomstjänst bör kunna förordnas genom strafföreläggande. Vår bedömning: Övervägande skäl talar för att det bör införas en möjlighet att genom strafföreläggande förordna om ungdomstjänst för unga lagöverträdare. Vårt förslag: Förutsättningarna för när ungdomstjänst ska aktualiseras ska vara desamma vid utfärdande av strafföreläggande som när påföljden bestäms till ungdomstjänst genom dom. En förutsättning för att åklagare ska få utfärda ett strafföreläggande avseende ungdomstjänst är att ett yttrande enligt 11 § lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare föreligger. Ett strafföreläggande avseende ungdomstjänst ska delges den unge vid ett möte med åklagare. Bestämmelserna om undanröjande av ungdomstjänst ska vara tillämpliga när ungdomstjänst förordnats genom ett strafföreläggande. Strafföreläggande avseende ungdomstjänst kan inte godkännas av ombud

Staffanstorps kommun håller med betänkandets direktiv om vikten av att snabbt utreda och lagföra brott och en snabb reaktion från samhällets sida. Dagens påföljdssystem innebär insatser inom socialtjänsten och ungdomspåföljder enligt 32 kap brottsbalken (ungdomsvård, ungdomstjänst, ungdomsövervakning, slutet ungdomsvård och i vissa fall undanröjande av påföljd i vissa fall) eller att åklagare meddelar strafföreläggande i form av villkorlig dom eller böter.

Staffanstorps kommun anser att förslaget skall stärkas till att det skall i stället för bör införas möjlighet förordna om ungdomstjänst.

Kapitel 9 Möjligheten att företa beslag, husrannsakan och kroppsvisitation mot barn under 15 år

9.5.2 Bestämmelserna om användning av tvångsmedel mot barn bör inte ändras – våra överväganden och förslag

Vår bedömning: Det finns inte något så tydligt behov av att utvidga möjligheterna att företa beslag, husrannsakan eller kroppsvisitation mot barn under 15 år att en lagändring är påkallad.

Vårt förslag: Kunskapen om och kompetensen kring det regelverk som i dag gäller för användande av tvångsmedel mot barn under 15 år ska höjas inom Polismyndigheten. Det närmare genomförandet av sådana kunskapshöjande insatser bör myndigheten svara för.

Staffanstorps kommun instämmer inte i betänkandets bedömning och förslag. Nuvarande bestämmelser i LUL är för snäva i sin utformning kring beslag, kroppsvisitering mm. Det finns behov av att kunna använda dessa åtgärder i större omfattning än vad som är möjligt idag. Tex kan inte polisen ingripa med tvångsmedel då barn utnyttjas att hantera föremål som inte direkt olagliga att inneha, men som utgör hjälpmedel vid kriminella verksamheter tex mobiltelefoner, försäljningslistor etc. Dessutom, som lagstiftningen är utformad idag används den väldigt restriktivt. Staffanstorps kommun anser att risker för att barn utnyttjas och används för kriminalitet är större än risker att barnet utsätts för godtyckliga ingripande.

Kapitel 10 Konsekvenser och genomförande av förslagen

10.2 Ekonomiska konsekvenser

10.2.3 Förslagen om åtgärder för att säkerställa effektiva och rättssäkra utredningar när barn misstänks för brott. Vår bedömning: Förslaget som innebär ett skärpt krav på att en företrädare för socialtjänsten ska närvara vid förhör med barn som misstänks för brott får antas innebära en ökad belastning på socialtjänsten. Det är dock inte möjligt att göra någon närmare uppskattning av i vilken omfattning detta kommer att ske. Kompetenshöjande insatser inom socialtjänsten såvitt avser socialnämndens yttranden enligt 11 § lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare beräknas inte föranleda några särskilda kostnader. Förslaget att det ska vara möjligt för målsäganden att få ett målsägandebiträde eller, i förekommande fall, en särskild företrädare för barn kommer att ge upphov till kostnader för sådana ombud om uppskattningsvis 2 miljoner kronor.

Staffanstorps kommun instämmer i att belastningen ökar för socialtjänsten. Se närmare 6.3.6. Att endast konstatera detta är inte tillräckligt, compensation måste utredas mer.

10.3 Konsekvenser för brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet Vår bedömning: Våra förslag kan i viss utsträckning medföra konsekvenser för brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet.

Staffanstorp har inställningen att flera av förslagen bör skärpas vilket redovisas ovan under respektive punkt. Staffanstorps kommun anser brottsförebyggande arbetet och konsekvenser för att minska kriminalitet skulle kunna påverkas mer med en skärpning.

Staffanstorps
kommun

10.4 Konsekvenser för barn. Vår bedömning: Vi har analyserat våra förslag utifrån barnets rättigheter enligt barnkonventionen. Förslagen bedöms vara förenliga med rättigheterna i konventionen.

Staffanstorps kommun anser att betänkandet i vissa fall (vilket redovisats närmare ovan) tolkat barnkonventionen med för stor tonvikt på barnets rättigheter ur t.ex. ett integritetsperspektiv snarare än utifrån målsättningen att främja barnets bästa - liv, hälsa och framtid.

Beslut om detta yttrande har fattats av Kommunstyrelsen vid sammanträde 2022-04-20